

Platelių dvaro parko vaizdai

(Atkelta iš 5 p.)

Ši knyga „Žemaičių žemės“ žurnalo redaktorės Danutės Mukienės pastangų dėka išleista ir lietuviškai (Reminiscencijos. Apie imperatorių Aleksandrą I ir apie imperatorių Napoleoną I. - V., 2004). Šioje knygoje savo vyrą Oktavijų S. Tyzenhauzaitę aprašo kaip itin daug simpatijų nekėlusį vyrą. Taip pat jo portretą p[ie]šią ir

Sofijos Tyzenhauzaitės portretas iš Rokiškio muziejaus rinkinių

Sofijos dukterėčia Gabrielė Giunterytė-Puziniene savo atsiminimų knygoje „Vilniuje ir Lietuvos dvaruose“.

Savo kūrybinėje veikloje grafiene de Šuazel-Gufjė buvo padariusi didelę pertrauką. Dar penkias knygas ji parašė jau gyvenimo saulėlydyje, trys iš jų išleistos po autorės mirties. Tai „Grafų Komorovskių Gertrūda, grafiene Feliksa Polocka: istorijos įvykiai“ (1875), „Litvanijos“ (1878), „Berryer: intymūs atsiminimai“ (1881), „Senieji turtuoliai, kilnieji fermeriai“ (1886), „Etiudai ir pasakojimai apie Alfredą Musset“ (1891).

Mirė Sofija Tyzenhauzaitė de Šuazel-Gufjė 1878 m. Nicoje.“

S. Tyzenhauzaitė iš lenkų į prancūzų kalbą kalbos yra išvertusi knygutę „Pajauta“.

„Žmaičių žemės“ žurnalo redaktorė išsiaiškino, kad tarptautinės bibliotekų duomenų bazės nurodo, jog publikuojant Sofijos Tyzenhauzaitės kūrinius jos pavardė būdavo rašoma įvariai: Janzé, Alix de Choiseul-Gouffier; De Choiseul-Gouffier, Mme la Csse; Choiseul-Gouffier, Alix, vicomtesse de Janzé; Janzé, A. de, vtesse; Janzé, Alix de Choiseul-Gouffier, vicomtesse de; Janzé, Alix de; Vtesse A. de Janzé.

Lietuvos tyrinėtojai, nagrinėję S. Tyzenhauzaitės asmenybę ir kūrybą, dažniausiai iki šiol minėdavo tik 5 jos istorinius romanus – „Lenkai Sant Domingo saloje, arba jaunoji kreolė“ (1818), „Barbora Radvilaitė“ (1820), „Vladislovas Jogaila ir Jadvyga, arba Lietuvos prijungimas prie Lenkijos“ (1824), „Politikos nykštukas“ (1827), „Halina Oginskaitė, arba švedai Lenkijoje“ (1831) – ir „Atsiminimus apie imperatorių Aleksandrą, Rusijos carą“ (1829). Pastarosios knygos papildytas leidimas – „Reminiscencijos“ (1862).

Kitas jos išleistas knygas taip pat išsiaiškino „žemaičių žemės“ žurnalo leidėjai. Tai jau A. Butkuvienės paminėta 1875 m. Nicoje išleista S. Tyzenhauzaitės 70 puslapių knygelė „Grafų Komorovskių Gertrūda, grafiene

Feliksa Potocka: istorijos įvykiai“, rašytojos mirties metais (1878) Nicoje išleista 8 puslapių knygelė „Litanijos“.

Dar trys knygos Paryžiuje išleistos po S. Tyzenhauzaitės mirties: 1881 m. – trijų leidimų tais pačiais metais sulaukę „Berryer: intymūs atsiminimai“ (281 p.), 1886 m. „Senieji turtuoliai, kilnieji fermeriai“ (360 p.), 1891 m. „Etiudai ir pasakojimai apie Alfredą Musset“ (280 p.); (2002 m. Prancūzijos nacionalinė biblioteka sukūrė ir savo fonduose saugo šios knygos elektroninę versiją).

S. Tyzenhauzaitė rašė prancūzų kalba, todėl visos jos parašytos knygos pirmiausia būdavo išleidžiamos šia kalba. XIX a. „Reminiscencijos“ buvo išverstos į lenkų, rusų, anglų kalbas, „Vladislovas Jogaila ir Jadvyga, arba Lietuvos prijungimas prie Lenkijos“ ir „Lenkai Sant Domingo saloje, arba Jaunoji kreolė“ – į lenkų kalbą. Šioje vietoje tašką dėti dar nedrašu – gali būti, kad yra rašytojos knygų leidimų ir kitomis kalbomis, tik mes tai patvirtinančių faktų neturime.

XIX a. išleistos Sofijos Tyzenhauzaitės knygos šiaurien ne tik Lietuvoje, bet ir užsienyje – antikvarinė retenybė. Tai liudija ir informacija, skelbiama internete. Čia retkarčiais pasirodo žinių apie knygų aukcionuose kolekcininkų parduodamas S. Tyzenhauzaitės knygas – dažniausiai „Reminiscencijas“ (1862) ir „Berryer: intymūs atsiminimai“ (1881). Tokių pranešimų nėra daug. Kiek ir kokių rašytojos knygų saugoma privačiose kolekcijose, žinių neturime.

Prieš keletą metų „Žemaičių žemės“ žurnalo redaktorė surinko informaciją apie Sofijos Tyzenhauzaitės knygas, saugomas pagrindinėse Lietuvos bibliotekose ir muziejuose. Išsiaiškinta, kad kai kurios iš jų yra Vilniaus universiteto, Lietuvos nacionalinėje Martyno Mažvydo, Lietuvos mokslų akademijos bibliotekose, trys – Žemaičių muziejuje „Alka“. Tačiau net ir visose šiose įstaigose esančias knygas kartus sudėjus šiaurien dar neišmanoma surinkti nė vieno pilno S. Tyzenhauzaitės išleistų knygų komplekto. Štai 1820 m. išspausdinta „Barbora Radvilaitė“ saugoma tik Vilniaus universiteto bibliotekoje (Žibunto Mikšio dovanotoje knygų kolekcijoje, Grafikos katedroje), tačiau ir ten – tik šios knygos fragmentų kopijos. Nustatyta tik viena šio leidinio saugojimo vieta – Jozefo Sable XIX a. Prancūzijos studijų centro elektroniniame leidinyje <http://chass.utoronto.ca/french/sable/index.html>, nurodoma, kad tokia knyga yra šiame centre.

Nepavyko Lietuvoje surasti ir „Politikos nykštuko“ (apie šią knygą vaizdą galima susidaryti apsilankius elektroniniame leidinyje „Textes rares“ <http://www.textes-rares.com> – čia publikuojama keletas minėto leidinio puslapių ir iliustracijų. Lietuvos bibliotekose nėra ir „Reminiscencijų“ vertimo į anglų kalbą.

Sofijos Tyzenhauzaitės portretas iš Žemaičių muziejaus „Alka“ rinkinių (dailininkas J. B. Lampis)

Apie S. Tyzenhauzaitės kelias knygas žinių buvo šiek tiek surinkęs ir Juozas Mickevičius.³

S. Tyzenhauzaitė-Šuazel buvo dosni Platelių dvaro žmonėms. Jei eigulys pagaudavo miško vagį ir jei kaltininkas suskubdavo ateiti jos paprašyti dovanoti, visada ji dovanodavo kaltę ir vaitas prasižengėlio nebausdavo. Ji į darbą atėjusių lažininkų vaikus apdovanojo drabužėliais, maistu.

Kai grafienė 1878 m. mirė Prancūzijoje, už ją paimaldos buvo laikomos ir Plateliuose. Verkė, gailėjosi jos Platelių neturtingos moterys ir sakė, kad „grafienė buvo mūsų motina.“⁴

OKTAVIJUS ŠUAZELIS

Oktavijus Šuazelis buvo rusų caro rūmų raktininkas. Garsėjo laip linksmo būdo, dosnus didikas (jam atvažiavus į Bebrungėnų kaimą, lipant iš kariatos už palaiškumą (prikibimą) už parankės, duodavo po kelis muštinius pinigus⁵). Jis mėgo didžiutis savo kilme, turtais, buvo vaišingas, „baliunas“ žmogus. Turėjo simpatiją – gražią grafaitę Potockaitę.

Šių apylinkių gyventojas Jonas Bražinskas yra pasakojęs, kad Oktavijaus tėvas Masiliauskienei septyniolikai metų už skolas buvo užstatęs Platelių dvarą, kurį nuomininkai buvo užgrobę, be vilties atgauti. Nuomininkai kiek tik įstengdami siekė daugiau iš dvaro pa-

(Nukelta į 8 p.)